

ISSN: 2617-6548

URL: www.ijirss.com

Geographical and Economic Significance of Azure Route

Suhila Haidari

Department of Geography, Faculty of Education, Jawzjan University, Jawzjan, Afghanistan

(Email: haydarisohaila@yahoo.com)

Abstract

Afghanistan is a landlocked country. To overcome its transitional and trading challenges, it needs access to the sea. Lack of access to the sea is a crucial challenge for landlocked countries. As a result, each of the landlocked countries attempts to find a solution. By considering current struggles with neighboring countries, Afghanistan needs to find an alternative way to connect to industrial countries and international communities. The new alternative transitional way suggested by Afghanistan is the Lajward way (Azure Way) which links Afghanistan to the Black Ocean through Turkmenistan, Azerbaijan, and Georgia, then by crossing from Turkey it joins the sea free zone. Two thousand years ago, through this historical transitional way, Afghanistan exported its Azure to central Asian countries and Europe. This trading way is part of the Silk Route which has a special significance. The aim of this review is to discuss the economic and geographical significance of the Azure Way, to clarify the tract, economic significance, strengths, weaknesses, opportunities, and threats of the Azure Way. This study answers the following questions: is the new trading way a good alternative to Afghanistan, and does it provide economic benefits to Afghanistan? The main source of data is selected from the reports of ministries of Finance, Economy, and Chamber of Commerce. The findings of the study illustrate that the Azure Route is the shortest and the most appropriate way for exporting and importing of goods for Afghanistan. Furthermore, Afghanistan will have a remarkable income by utilizing this route.

Keywords: Economy, Transitional, Landlocked, Export, Import.

DOI: 10.53894/ijirss.v3i2.36

Funding: This study received no specific financial support.

History: Received: 28 October 2019/Revised: 13 April 2020/Accepted: 1 May 2020/Published: 11 June 2020

Licensed: This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Competing Interests: The author declares that there are no conflicts of interests regarding the publication of this paper.

Transparency: The author confirms that the manuscript is an honest, accurate, and transparent account of the study was reported; that no vital features of the study have been omitted; and that any discrepancies from the study as planned have been explained.

Ethical: This study follows all ethical practices during writing.

اهمیت جغرافیایی و اقتصادی راه لاجورد

سهیلا حیدری

دیارتمنت جغرافیه، دانشکده تعلیم و تربیه، دانشگاه جوزجان، جوزجان، افغانستان

خلاصه

افغانستان کشوری است محاط به خشکه و همیشه نیاز دارد تا برای فایق آمدن به چالش های ترانزیتی و تجارتی اش راه جدیدی را برای دسترسی به آب های بحر پیدا نماید. محصور به خشکه بودن چالشی است که تمام کشور های محاط به خشکه به آن روبرو هستند و هریک از آنها تلاش دارند تا راهی جدیدی برای حل این مشکل دریابند. این مطالعه که تحت عنوان اهمیت جغرافیایی و اقتصادی راه لاجورد؛ انجام شد. هدف از این مطالعه مروری مشخص نمودن مسیر راه لاجورد، اهمیت اقتصادی راه لاجورد، قوت ها، ضعف ها، فرصت ها و تهدید ها بود، که آیا مسیر جدید ترانزیتی بدیل مناسب برای افغانستان است؟ آیا مفیدیت های اقتصادی را در قبال دارد؟ در این مرور، با استفاده از روش کتابخانه ای و جستجو در سایت های اینترنتی و گزارش های نشر شده از طریق وزارت های اقتصاد، وزارت مالیه و اتاق های تجارت، به مساله فوق پرداخته شد. یافته های مطالعه نشان می دهد؛ راه لاجورد مناسب ترین و کوتاه ترین راه برای اموال صادراتی و وارداتی افغانستان می باشد، که سالانه عواید هنگفتی را به خزانه دولت سرازیر خواهد ساخت در صورتی که کدام چالش جدی متوجه آن نباشد.

کلمات کلیدی: اقتصادی، ترانزیتی، محاط به خشکه، صادرات، واردات

1. مقدمه

افغانستان مملکتی است، که به آب های آزاد بحری راه ندارد، انکشاف، توسعه و رشد ارتباطات تجارتی و وصل شدن به دهلیز های ترانزیتی، به هدف راه یافتن به آب های آزاد از اولویت های اساسی، سیاست خارجی دولت افغانستان می باشد [1]. طی دهه های گذشته تا الحال، تمام داد و ستد تجارتی کشور ما از طریق سرحدات و بنادر خشکه به سایر نقاط صورت می گیرد، که این عمل کرد باعث بلند رفتن قیمت اموال گردیده در عقب مانعی کشورما نقش خویش را ایفا نموده است [2]. طی سال های اخیر پاکستان که بیشترین اموال وارداتی افغانستان از آن کشور صورت می گیرد یک سلسله مشکلات روز افزون وضع نموده که در نتیجه خسارات هنگفتی را تجار ملی افغان متقبل گردیده اند و با وضع تعرفه های سنگین و کمر شکن و برخورد غیر اصولی مسولان بندر و ترافیک سنگین هراز گاه کشور ما تحت فشار سیاسی و اقتصادی قرار داده شده است [3]. بنا نیاز است تا مسیرهای کوتاه تر و اقتصادی جستجو گردد که راه لاجورد بنابر، کم هزینه بودن برای تجار و وصل نمودن کشور های آسیای میانه با سایر کشور های اروپا راه بدیل برای افغانستان مساعد می سازد. حکومت کنونی در دو سال اخیر، در عرصه دسترسی به زیربناها و دهلیزهای ترانزیتی، دستاوردهای امیدوارکنندهی داشته است؛ بهره برداری از راه لاجورد و استمرار رایزنی ها در مورد عملی شدن مسیر ترانزیتی تبدیل کردن افغانستان به دهلیز ترانزیتی منطقه، یکی از این اهداف و تلاش هاست، که نتایج قابل ملاحظه بی هم در پی داشته است؛ بنا لازم است در مورد اهمیت جغرافیایی، اقتصادی راه ترانزیتی لاجورد اطلاعات لازم بدست آورد.

محاط بودن افغانستان به خشکه و راه نداشتن به آب های آزاد بحری باعث شده، تا اموال تجارتی افغانستان از طریق راه خشکه با پرداخت مصارف گزاف از طریق کشور های همسایه صادر و به اقتصاد ملی کشور صدمه جبران ناپذیر وارد گردد، که این مسله خود مستلزم دقت، فکر و اندیشه می باشد [4]. هدف از مطالعه حاضر مشخص نمودن راه لاجورد، اهمیت اقتصادی راه لاجورد و فرصت های مناسب برای رشد اقتصاد افغانستان بود، که آیا مسیر ترانزیتی راه لاجورد بدیل مناسب برای افغانستان است؟ آیا مفیدیت اقتصادی را در قبال دارد؟ که به صراحت می توان گفت: مسیر ترانزیتی راه لاجورد افغانستان را به آب های آزاد بین المللی وصل نموده و باعث رشد، انکشاف و توسعه اقتصاد کشور گردیده، افغانستان با استفاده از این مسیر می تواند از وابسته بودن به راه ترانزیتی خشکه کشورهای همسایه نجات یافته و از مصارف گزاف نیز جلوگیری بعمل آید، که در پژوهش حاضر در مورد مساله فوق پرداخته شده است.

2. معرفی راه لاجورد

افغانستان کشوری است محاط به خشکه، اکنون تلاش دارد که راه جدیدی را بخاطر رسیدن به آب های آزاد بیازماید. این راه از همسایه های شمالی افغانستان می گذرد، که این کشور ها در گذشته اندک در رقابت های سیاسی با افغانستان بوده اند. در شکل 1، راه لاجورد مسیر ترانزیتی آسیا الی اروپا از افغانستان آغاز، از بندر ترکمن باشی کشور ترکمنستان گذشته بعد با شهر باکوی آذربایجان در منطقه تقلیس گرجستان وصل می شود و از قارس کشور ترکیه گذشته افغانستان را به آب های آزاد وصل می کند نشان داده شده است. مسیر متذکره امن ترین و کوتاه ترین راه برای افغانستان شناخته است. زیرا در این راه از افغانستان تا به استانبول خطوط راه آهن و جاده برای رفت و آمد وسایط وجود دارد [6, 7]. دولت افغانستان این مسیر را یکی از کوتاهترین، مطمئنترین و سادترین راه ها برای افغانستان توصیف کرده اند زیرا از مرز افغانستان تا بندر ترکمنباشی هم جاده و هم خط آهن وجود دارد. باکو نیز از طریق جاده و خط آهن به قارس و استانبول وصل است. ارزیابی های دولت افغانستان نشان داده که انتقال اموال از طریق بندر کراچی پاکستان به شهر مرزی جلال آباد در شرق افغانستان حدود ۱۴ روز وقت می گیرد و تنها هزینه انتقال یک کامیون کالا بیشتر از ۵ هزار دلار است. هزینه استفاده از مسیر قزاقستان که ۶ هزار و ۲۰۰ کیلومتر است بیش از ۴ هزار دلار و از مرز تورغندی تا قارس ترکیه (راه لاجورد) دو هزار و ۲۰۰ کیلو متر و اندکی بیشتر سه هزار و ۲۰۰ دلار است [8]. حفیظ الله عمادی، نویسنده و محقق افغان درباره مزیت های این راه می گوید که ایجاد این جاده از مسیر ترکمنستان، آذربایجان، گرجستان و ترکیه نه تنها باعث رونق اقتصادی در میان کشورهای منطقه می شود، بلکه باعث رونق تجارت و فعالیت بازرگانی با کشورهای اروپایی نیز خواهد شد. افغانستان به طور گسترده از این راه تجاری سود خواهد برد [9].

شکل 1. مسیر راه لاجورد [9].

3. دلایل انتخاب راه لاجورد

عدم دسترسی به بحر یکی از عمده ترین عوامل یا علل عقب ماندگی اقتصادی کشور های محاط به خشکه و روبه انکشاف شناخته شده است. هم اکنون از جمله 43 مملکت محاط به خشکه ی جهان به تعداد 30 کشور آن ممالک روبه انکشاف شمرده می شوند که از آن جمله دو کشور آن اروپای می باشد. در آخرین احصاییه ی که در ماه مارچ 2017 میلادی توسط دفتر پروگرام انکشافی ملل متحد در مورد شاخص های توسعه و انکشاف انسانی به نشر رسیده و نشان دهنده پیشرفت یک کشور در ساحات اقتصادی، تعلیم و تربیه و صحت می باشد، واضح می سازد که شش کشور از جمله 9 کشور که در نازل سطح انکشاف موقعیت دارند از جمله ممالک محاط به خشکه آفریقایی می باشد [10]. در قاره امریکایی جنوبی در ردیف سه کشوری که در واپسین درجه انکشاف اخذ موقعیت کرده اند عبارت است از دو کشور محاط به خشکه آن قاره یکی بولیویا و پاراگوایی و در قاره آسیا افغانستان در نازل ترین سطح انکشاف انسانی قرار دارد. اما در اورپا که کشور های محاط به خشکه آن به شان کشور های ساحلی از مجرا های ساحلی ارتباط از قبیل شاهراه، خطوط آهن و دریا ها بهره ور گردیده اند، از لحاظ عدم دسترسی به بحر آزاد یا دوری از بحر متضرر نگردیده بلکه سطح اقتصادی شان به سطح اقتصادی کشور های مجاور و همسایه شان در تعادل بوده و حتی بعضاً فوق تر از آنها می باشند، مانند کشور های لوکزامبورگ، سوئیس، لختنشتاین و اتریش. تسهیلات که آنها دارند مشکلات ترانزیتی آنها را به نحوه شایسته و اطمینان بخش حل کرده است [11].

افغانستان که طی سال های طولانی و دراز یگانه راه ارتباطی اش را با بحر استفاده کرده و قسمت عمده تجارت آن با کشورهای خارج از طریق میسر بندر کراچی پاکستان اجراء می گردید، از انجاییکه پیوسته مداخلات پاکستان در بی ثباتی افغانستان نقش براننده دارد، لذا روابط بین هردو کشور اکثراً تیره می بود و آن کشور هم طور خصمانه مانع تجارت عادی و نورمال افغانستان می گردید. این مداخلات معطلی های بی مورد در خروج و دخول امتعه تجارتي از بندر کراچی سبب خرابی کیفیت اموال تجار افغانی مخصوصاً ضایع بعضی آنها از قبیل مواد خوراکه، ادویه و امثال آن شده و موجودیت فساد گسترده در آن کشور مانع پیشرفت اقتصادی افغانستان می گردد. اما به مشکل تجارتي و ترانزیتی افغانستان سال به سال افزوده می شد و تاجران افغانی بیشتر از پیش متضرر می گردید. شرکت های تجارتي یکی بعد دیگر به سقوط و رکود مواجه بود و از تجارت پیشه گان کاسته می شد [12].

از همین لحاظ افغانستان پیوسته در جستجوی راه حل این معضله بود و راه های بدیل را تفحص می کرد که خوش بختانه در سال های اخیر جهت یافتن راه های بدیل با اثر سعی و تلاش دوامدار با همکاری جامعه جهانی و موسسات بین المللی توانست میسر های را بیابد تا از مشکلات و جنجال های پاکستان راحت شوند. البته در پهلوی این امیدواری ظهور کشورهای محاط به خشکه مذکور را واداشت که در جهت تامین منافع خود؛ راه های بدیل را جستجو و پیشکش نمایند. چنانچه در علامیه نهایی پروسه قلب آسیا استانبول منتشر شد 10 قوس 1396 تحت عنوان (اتصال امنیتی و اقتصادی به منظور بهبود وضعیت در منطقه و قلب آسیا) تاکید گردیده که افغانستان منحصراً یک پل و معبر طبیعی زمینی در راستای گسترش ارتباطات منطقه ای بین کشورهای سازنده را داشته و از مساعی افغانستان جهت استفاده از موقعیت خاص جغرافیای آن به منظور همکاری های اقتصادی در منطقه و وسیعتر از آن تاکید به عمل آمده است. لذا به اثر این مساعی و کوشش های پیگیر، علاقه و منافع کشورهای منطقه راه بدیل جهت تجارت و ترانزیت افغانستان ایجاد گردید [13].

روی همین دلیل وزارت امور خارجه کشور بعد از غور و بررسی راه لاجورد را که جزء راه ابریشم می باشد طرح آن، میان افغانستان، ترکمنستان، آذربایجان، گرجستان و ترکیه در ترکمنستان به توافق رسیدند. راه تاریخی لاجورد که حدود دو هزار سال قبل لاجورد و سایر سنگ های قیمتی افغانستان ازین مسیر به کشورهای قفقاز، روسیه، دیگر کشورهای اروپایی و شمال آفریقا صادر می شد که دلیل اصلی انتخاب راه لاجورد نیز همین است [14]. شکل 2 ارسال تولیدات داخلی افغانستان از راه لاجورد به اروپا

شکل 2. ارسال تولیدات داخلی افغانستان از راه لاجورد به اروپا [8].

تحلیل راه لاجورد با استفاده از فورمول SWOT

راه لاجورد را میتوان با استفاده از فورمول ذیل به ساده گی مورد تحلیل و ارزیابی قرار داد. اجزای این فورمول عبارت اند از:

- قوت Strength
- ضعف Weakness
- فرصت Opportunity
- تهدید Threat

1.4 قوت ها

- راه لاجورد که افغانستان را به آب های آزاد وصل می سازد، کوتاه ترین، ارزان ترین و مطمئن ترین مسیر برای کالای های ترانزیتی این کشور شناخته شده است
- بر اساس موافق نامه اخذ شده بین کشور های ذیدخل هیچ محدودیتی و موانع بالایی کالای های افغانی در این میسر وجود ندارد
- مسیر لاجورد باعث کاهش وابستگی افغانستان به اموال کشورهای ایران و پاکستان شده و همچنان کم هزینه و اقتصادی می باشد
- راه لاجورد یکی از مهمترین دست آورد ها و ابتکارات افغانستان، جهت فعالیت های دیپلوماسی و اقتصادی در منطقه می باشد
- تجارت، ترانزیت و ترانسپورت دوجانبه و چندجانبه میان کشورهای امضا کننده راه لاجورد گسترش می یابد
- با عضویت کشورهای بیشتر، امکان دسترسی افغانستان به بحر، بیش از گذشته می شود.
- قیمت ترانزیت و تجارت با این کشور ها پایین می آید
- افغانستان می تواند از خطوط آهن و کشتی این کشور ها استفاده کند [16].

2.4 ضعف ها

- نبود راه آهن در جغرافیای داخلی افغانستان
- وابسته بودن افغانستان به کشورهای جهان اول
- نبود سرمایه کافی
- عدم حمایت دولت از سکتور خصوصی .
- نبود امنیت
- مداخلات کشورهای همسایه.

3.4 فرصت ها

- برداشت هزینه کمتر در انتقال اموال نسبت به مسیر پاکستان.
- افغانستان وصل کننده کشورهای اروپایی و آسیای
- رونق فعالیت های تجاری به کشورهای اروپای و سود برای افغانستان
- کاهش وابستگی افغانستان برای انتقال کالا، از راه کشورهای ایران و پاکستان
- سرمایه گذاری ۴۰ میلیارد دلاری چین در این مسیر
- شانس بزرگ برای کشورهای آسیای مرکزی با استفاده از این مسیر [17].

4.4 چالش ها

- نبود امنیت و عدم موجودیت جاده های مطمئن در افغانستان
- واکنش کشورهای روسیه
- واکنش کشورهای پاکستان
- واکنش کشورهای ایران.

4. اهمیت راه لاجورد برای افغانستان

افغانستان یک کشوری که به بحر آزاد راه ندارد بنا نیاز است، تا برای ترانزیت و تجارت خود مسیرهای خوبی به آب ها پیدا کند. چالش های سیاسی، امنیتی و سایر مشکلات ترانزیتی، باعث شد تا این کشور در جستجوی راه های بدیل برای رسیدن به بحر و ارتباط با کشورهای صنعتی و سایر کشورهای جهان شود. در این زمینه راه لاجورد یکی از بدیل های مهم برای افغانستان به شمار می رود [18].

5. اهمیت راه لاجورد برای کشورهای منطقه

نبود امنیت در افغانستان، عدم همکاری بعضی از کشورها مانند ایران و روسیه، از جمله چالش های است که در برابر مسیر راه لاجورد قرار دارد. اما سرمایه گذاری حدود 40 میلیارد دلاری کشور چین نوید امیدوار کننده و فرصت مناسب برای عملی نمودن این طرح می باشد [19]. همچنان این مسیر فرصت های مناسب و زمینه رشد اقتصاد خارجی را برای کشورهای منطقه نیز مساعد نموده است. کشورهای مانند ترکمنستان، ازبایجان و گرجستان از جمله کشورهای مستفید شونده این مسیر می باشند، که با عملی شدن این طرح ممالک متذکره به راحتی می توانند منابع معدنی مانند نفت و گاز؛ مواد مورد نیاز فابریکات کشورهای قاره اروپا و کالا های تجاری خویش را به بزرگترین مراکز تجاری جهان منتقل و به فروش رسانیده سود هنگفتی را عاید شوند [20]. مسیر راه لاجورد زمینه رشد و توسعه را نه تنها برای کشورهای روبه انکشاف مانند افغانستان مساعد می سازد، بلکه برای کشورهای منطقه نیز سود فراوانی دارد، که وصل شدن کشورهای آسیای مرکزی به بازار های تجاری جهان، باعث کاهش وابستگی این کشور ها به روسیه خواهد شد.

6. یافته ها

- استفاده از موقعیت جغرافیایی برای انکشاف اقتصادی
- اتصال افغانستان به آب های آزاد
- عدم وابستگی افغانستان به کشورهای پاکستان
- افزایش عواید داخلی
- عرضه اموال افغانی به مارکیت های جهانی
- فرصت مناسب برای تجارت ملی
- فرصت مناسب برای رشد اقتصاد

- فراهم نمودن زمینه کار برای قوای بشری
- تقویت همکاری در بخش های مختلف بین کشور های عضو.

7. نتیجه گیری

درک این موضوع ساده می باشد، که افغانستان یک کشور محاط به خشکه برای رسیدن به بازار های جهانی بطور طبیعی با چالش های متعددی مواجه است. اگر طمع کشورهای همسایه برای قبض نمودن منابع طبیعی (آب، خاک، منابع معدنی و چراگاه) و همچنین بدست گرفتن بازار این کشور را به وضعیت محاط به خشکه بودن این کشور اضافه کنیم، بدون شک مشکلات افغانستان در رسیدن به کشور های دور دست ده ها برابر افزایش پیدا می کند. افغانستان حد اقل در 16 سال پسین برای تأمین مایحتاج شهروندان خود، امتیاز بسیار کلان به دو کشور همسایه خود قایل شدند که نتیجه این امتیاز دهی برای ملت افغانستان ده ها میلیارد دلار هزینه داشت؛ ولی در عوض تولیدات داخلی کشور با رکود و ورشکستگی مواجه شد. نتیجه امتیاز دهی به همسایه ها و راضی کردن آنها برای بازنگهداشتن دروازه های ترانسپورتی شان برای افغانستان علاوه بر ورشکستگی مولدین داخلی، صدها هزار شغل از بین رفت و مردم از بی کاری روانه کشورهای خارجی شدند. در سه سال اخیر خوشبختانه که رویکرد حکومت افغانستان در قبال بعضی کشور های همسایه تغییر مثبت برای حفظ منابع ملی نموده است و حکومت در عرضه فعالیت های اقتصادی در تلاش شد که نقطه ضعفی که از مدت ها قبل احساس می کرد را ترمیم کند. برای همین منظور از موقعیت جغرافیایی مهم کشور استفاده موثرتری را روی دست گرفته است که یکی از این تلاش های موثر راه ترانسپورتی بین المللی لاجورد به حیث یک «راه بدیل» برای رسیدن به اروپای شرقی و اروپای غربی می باشد. راه ترانسپورتی بین المللی لاجورد که موافقتنامه آن در عقرب 1396 در عشق آباد بین جمهوری اسلامی افغانستان، جمهوری ترکمنستان، جمهوری آذربایجان، جمهوری گرجستان و ترکیه به امضاء رسید. با طرح و عملی نمودن راه لاجورد افغانستان، که سالیان متمادی به چالش های ترانزیتی مواجه بود رهایی یافته، این عمل باعث کاهش وابستگی افغانستان به کشور های همسایه مانند ایران و پاکستان می شود. علاوه بر افغانستان کشورهای آسیایی مرکزی از جمله مستفید شونده گان این مسیر بوده، که با عملی شدن این طرح کالا های تجارتی خویش را به بزرگترین بازار های جهانی عرضه نموده این عمل باعث کاهش وابستگی شان به بزرگترین قدرت شرق یعنی روسیه می شود.

References

- [1] R. V., "Declaration of fifth regional economic cooperation conference on Afghanistan," 2012
- [2] S.-W. Breckle, "Flora and vegetation of Afghanistan," *Basic and Applied Dryland Research*, vol. 2, pp. 155–194, 2007.
- [3] M. Munir and M. Shafiq, "Geostrategic significance of Wakhan corridor for Afghanistan, China and Pakistan," *Margalla Papers*, vol. 22, 2018.
- [4] Federal Research Division, "Country profile: Afghanistan," pp. 1-24, 2008.
- [5] A. Qureshi, "Water resources management in Afghanistan: The issues and options," *Iwmi*, vol. 49, 2002.
- [6] Afghanistan Chamber of Commerce and Industries, "Lapis Lazuli, the shortest, cheapest and safest trade route for Afghanistan," 2014.
- [7] Wadsam, *Afghanistan to ink agreement on Azure transit road soon*. Kabul: Afghan Business News Portal, 2014
- [8] BBC, "The Lapis Lazuli Road, which takes Afghan products to Europe, opened, Kabul. Retrieved from <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-46552665>," 2018.
- [9] Healing, "where does the azure road take Afghanistan?", BBC. Retrieved from https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2014/11/141119_k05_afghan_lapis_route," 1393.
- [10] Thorati, *Natural geography of seas and coasts*. Tehran: Samat University, 1999.
- [11] Nouri, *Economic geography of the world*. Tehran: Galaxy of Knowledge.2009 ,
- [12] Ahmadi, *Economic geography of Afghanistan*. Kabul: Navisa Publications, 2016.
- [13] Knowledge, *Lapis Lazuli, its importance and benefits for Afghanistan*. Kabul: Afghanistan Ma Newspaper, 1397.
- [14] M. Riahi, F. Jamali, and Bushasb, "The role of the silk road in the cultural and trade exchange of iran and China in the Sassanid Period," *Journal of Historical Research of Iran and Islam*, vol. 24, pp. 112-191, 1398.
- [15] Panjshiri, *Afghanistan and the silk road*. Kabul: Saeed Ebtehaei Publications, Asmayee Road, 1999.
- [16] P. Massoud, "The economic importance of the Azure Road for Afghanistan, Afghanistan," 1397.
- [17] General, *General directorate of presidential affairs*. Kabul: Lajevard Commercial Corridor, 1397.
- [18] Mastoor, *Lapis Lazuli, the best route for exporting Afghan goods to Europe*, Ministry of Economy. Kabul: Moec.gov.af, 1397.
- [19] M. M. A. And, "Regional, the azure road and its importance for Afghanistan and the region," 1397
- [20] North, *The role of the silk road in the crystallization of Western culture and civilization*. Kabul: Ministry of Higher Education Press, 2014.